

ISSN 2616-9320

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

№ 4(1) 2018

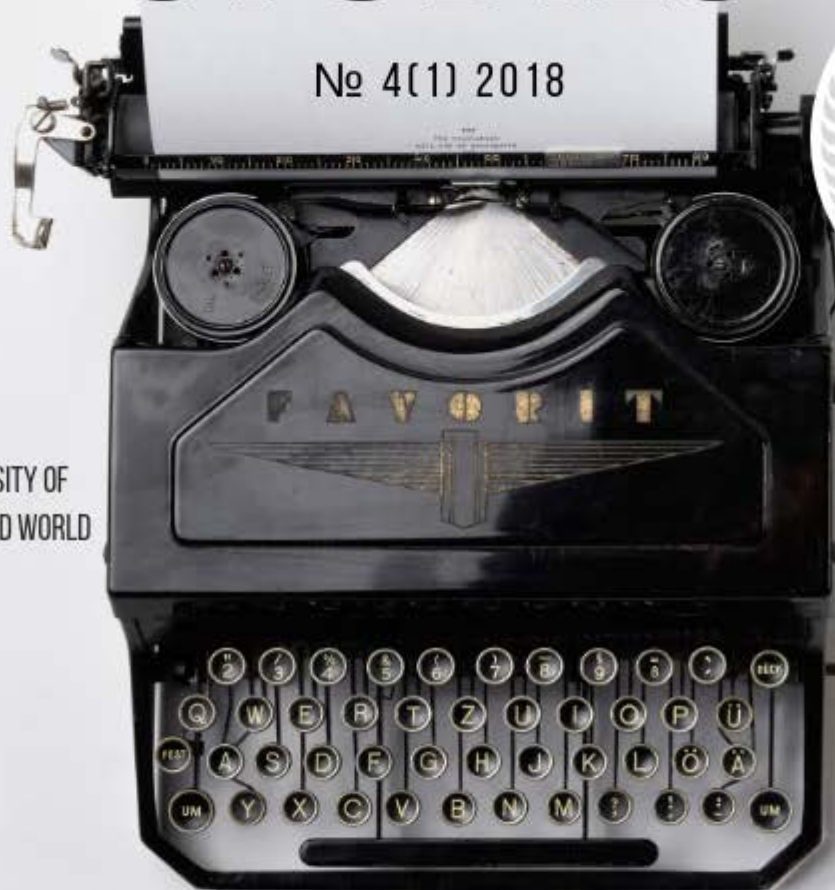
#4

KAZAKH ABLAIKHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND WORLD
LANGUAGES

PUBLIC FUND
"TRANSLATORS OF KAZAKHSTAN"

THE JOURNAL IS REGISTERED WITH THE MINISTRY OF INFORMATION AND COMMUNICATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

CERTIFICATE № 16822-Ж ASTANA, 2017

EDITORIAL TEAM

Chief Editor:

S. S. Kunanbayeva - Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Responsible editors:

A.T. Chaklikova, Professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
B. Mizamkhan, Ass. Prof., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
N.A. Aubakir, MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Editor's assistants:

G.S. Assanova PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
K.M. Zhampeyis C.Phil.Sc., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
A.B. Baidullayeva PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
Sh. O. Saimkulova MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Technical editor and design:

R.A. Musataev MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
N.A. Aubakir MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Consultants:

Anna Oldfield, University of South Carolina, USA
Christopher Baker, American University of Central Asia, Kyrgyzstan
Uldanay Bakhtikereeva, PhD, prof., PFUR, Russia
Kim Chang Ho - PhD, professor, Pusan University of Foreign Languages, South Korea
Shabdiz Orang - PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
V.I. Karasik, D.Ph.S., Professor, Volgograd Technical University, Russia

САЯСИ ДИСКУРСТАҒЫ РИТОРИКАЛЫҚ СҰРАҚТАРДЫҢ ФУНКЦИЯЛАРЫН ТАЛДАУ

Төлеутай Ә.М.1

мамандығының магистры,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан
E-mail: asemlumessa@gmail.com

Насырова А.Ж.1

мамандығының магистр,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан
E-mail: botawka_milawka@mail.ru

Андатпа: Бұл мақала әр түрлі саясаткерлердің сөздері негізінде саяси дискурста риторикалық сұрақтардың ең тиімді функцияларын ұсынуға бағытталған. Аталмыш дискурста риторикалық сұрақтардың қолданылуында прагматикалық функцияның басымдығын көрсетеді. Оның маңызды бөлімін анықтай отырып мысалдарға ғылыми талдау жасаған. Осы мысалдардың негізінде риторикалық сұрақтар ілеспе аударма барысында маңызды рөл атқаратындығы айқындалады.

Тірек сөздер: риторикалық құрылдар, лексикалық компрессия, саяси дискурс, ілеспе аударма, ізбе-із аударма, функциялары, иллюкутивті функция.

Ілеспе аударма барысында саяси дискурста қолданылатын әр түрлі механизмдер қатарындағы риторикалық сұрақтар (кейінірек – РС) монологты сөзді диалогқа айналдырудың ең тиімді тәсілі болып табылады. Дегенмен, РС функциялары әлі толықтай түсініксіз күйде қала бермек, яғни сөйлеушінің диалогты элементтерді (эксплицитті/имплицитті) белгілі бір мақсатпен өз сөзіне қосуы тереңірек түсінуді қажет етеді.

РС – бұл мақұлдау немесе теріске шығарудың сұраққа айналған формасы.

РС «иә» немесе «жоқ» деген жауапты қажет етпейді. Ол айқын вербальды немесе вербальды емес (ойлану, пайымдау, сезім, эмоция) реакцияларды тудырады, сөздің

мәнерлілігін жоғарылатып, оған эстетикалық құндылық береді.

Негізінен, РС мақсаты – аудиторияның қабылдау қарқынын жоғарылату, “жорамалдау” мүмкіндігін беру. А. Н. Барановтың айтуынша: «РС - бұл тезистер мен дәлелдемелерді айрықша жеткізу тәсілі» [1, б.37] Сәйкесінше, Г. В. Валимовада: «РС-тағы ой дәлелдемеге негізделген. РС белгісіздікті анықтау үшін емес, барлығына таныс жайтты әсірелеу үшін немесе тыңдаушылардың назарын аудару үшін қойылады» [7] Г. В. Валимованың айтуынша, РС мақұлданбайды немесе теріске шығарылмайды, бірақ логикалық тұрғыда пайымдау болып саналады. Ал, Е. В. Ключев, РС жауапты қажет етпейтін сұрақ емес, бұл «жауабы

барлығына белгілі сұрақ» деп қарастыру қажеттігін ұсынады [8, б.220]. Осындай тәсілде РС стилистикалық, риторикалық тұрғыдан қарап қоймай, прагматикалық, интенциялық, білім жүйесі мен аудиторияның қабылдауына, эмоцияға, сезімге әсер ету деңгейін анықтайды.

РС-дың тікелей тыңдаушыға әсер етуі, әрине, сөйлеушінің тұлғасына тікелей байланысты екені сөзсіз. А. К. Михальскаяның айтуынша, риторикалық леп және риторикалық қаратпа- өзіне сенімді, бір шешімді, эмоциональды мінез - құлықты тұлғаға тән [9, б.538]. Шындығында, саяси дискурс сараптамасы бойынша РС эмоциональды, бір шешімді саясаткерлердің (В. Жириновский, Б. Немцов, А. Митрофанов, Д. Медведев, В. Путин, С. Миронов) сөздерінде жиі кездеседі.

Сонымен қатар, РС-ды аралық типке – сұрақтарға, хабарламаларға, экспрессивке – жатқызуға болады. Мәселен, В. Путиннің: «Біз, бізге және біздің мүддемізге құрметпен қарайтын қалыпты ынтымақтастықты қалаймыз. Бұл соншалықты көп пе? Бізді қорқытпақшы ма?» сөзінде экспрессивті сұрақ формасында императивті пайымдаулар айтылады, яғни : «біз (Ресей) ұлттық мүддеге құрмет көрсетуді қалаймыз», «біз ешкімнен қорықпаймыз» [3].

Осылай, РС қолдану әр түрлі факторлармен (лингвистикалық және экстралингвистикалық) байланысты, яғни коммуникация кезінде оны тиімді қолдануға әсер ететін:

сөйлеушінің сөйлеу мәнері, коммуникацияға қатысушылардың интенциясы, олардың білімі және жалпы әлем туралы көзқарасы т.б.

Осы шарттарды ескере отырып, РС функциясы прагматикалық екеніне тоқталдық. Бұл арнайы эмоциональды сөзді реакцияны қалыптастырып, тыңдаушының ішкі (вербальды емес) диалогын сөйлеушімен орнату.

РС-дың «таза» сұрақтардан айырмашылығы неде? Соңғысының нақты мақсаты- тыңдаушының сөйлеушіге анықтауды талап ететін нақты нәрсені жеткізуге түрткі болу, дегенмен «сөйлеушінің мүмкін болатын жауапты күту болжамының күшеюі таза сұрақтың риторикалық сұраққа айналуына алып келеді». Сөйлеуші тыңдаушының білімін және психологиялық, әлеуметтік, саяси қондырғыларын болжайды және оларға әсер етуге тырысады.

Қондырғы – бұл «субъекттің интенциалы белсенділігі, жеке тұлғаның белгілі бір әрекеттерге психофизиологиялық дайын болуы». Саяси коммуникация шеңберінде, бұл категорияның алатын орны маңызды, яки саяси дискурстың негізгі функциясы – «адресатты пайымдау немесе әрекет етуге сендіру», басқаша айтқанда, адресаттың санасында сөйлеушіге қажетті қондырғыларды құру.

Сонымен, РС ерекше сөйлеу әктісі ретінде – бұл нақты прагматикалық қондырғының формасы (стилистикалық, риторикалық). Оны айқындау сөйлеушінің шын ниетінің қандай екенін түсінуге көмектеседі.

Негізгі көрнекі материал ретінде В. Чуркиннің (РФ-ның БҰҰ-дағы тұрақты өкілі) 2008 жылдың тамыз айында грузия-осетин шиеленісі жөнінде айтқан сөзіне назар аударайық:

1. Мен құрметті Құрама Штаттар өкілінен сұрамақпын: жаппай қыру қаруын Ирактан таптыңыздар ма, әлде әлі ізденіс үстіндемісіздер?

2. Мен құрметті Құрама Штаттар өкілінен сұрамақпын: Вашингтон тарапынан Біріккен Ұлттар Ұйымының басқа мүшесіне қатысты күш қолдану немесе жер бетінен жойып жіберу секілді қорқытулар туып жатқан жок па?

3. Құрметті әріптестер, біз Косовоны талқылағанда қайда болдыңыздар? 2007 жылдың қараша айында Қауіпсіздік Кеңесі Югославия мемлекетінің шекаралық біртұтастығы принципі бекітілген қарар қабылдады.

4. Қауіпсіздік Кеңесінде Ахти Саари жоспары ұсынылғанда, не үшін бұл принципті біз бекітпедік?

5. Қарарды құрметтеу туралы ше?

Бұл эпизодтағы жоғары аргументті әсердің деңгейі сөйлеушінің сөзіне экспрессивті, эмоциональды сипат беретін РС арқылы жүзеге асқаны сөзсіз. «Сендірудің сипаттамасына субъектінің ойының растығы ғана емес, осы ойға қатысты эмоциясы да жатады». Сөйлеуші өзінің ниетін қалыпты аудитория эмоциясына жеткізу арқылы, оларда сәйкес эмоция реакцияларын тудырады. Егер, РС мәліметтерін хабарлы сөйлемге айналдыратын болсақ, перлокутивті әсердің жоқтығы айқындалады:

• Сіздер, америкалықтар, Иракта жаппай қырып жою қаруын таппадыңыздар.

• Сіздер БҰҰ мүше мемлекеттерінің бірін қорқытпақсыздар (мәселен, Иран).

• Біз Косовоны бірге талқыладық.

• Бірге шекаралық тұтастық жөнідегі принципті резолюцияны қабылдадық.

• Ахти Саари жоспары ұсынылғанда, біз ол принципті бекітпедік.

• Біз резолюцияны құрметтемейміз [3].

Бұл салыстырулар, **біріншіден**, мәтіннің интонация жүзінде айырмашылығы бар екенін көрсетеді. Фразаның айрықша сұраулы интонациясы, сөздің жылдамдығы, коммуникативті ынтымақтастықтағы стратегияны көрсетеді және тыңдаушының назарын және қабылдауын белсенді етеді. Ілеспе аударма барысында осындай ерекшеліктерге аса мән берілуі тиіс.

Екіншіден, РС интонациялы эмоционалды бояуымен қоса, тыңдаушыда нақты сезім (мақұлдау, мадақтау, патриотты сезім, немесе, керісінше, ашу, ыза, тітіркену), нақты ой («сіз дұрыс/дұрыс емес айтасыз», «мен сізбен келісемін/келіспеймін») қалыптастыруға бейім.

Сөйлеуші қандай эмоциональды реакция тудыратынын анықтамас бұрын, адресаттың кім екенін білуіміз қажет. Келтірілген мысалда екі адресат көрсетілген, АҚШ БҰҰ өкілі (РС № 1, 2 мысал) және БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің мүшелері (РС

№ 3, 4, 5 мысал). Дегенмен, В. Чуркиннің сөзі жалпы коммуникация шарты негізінде жүзеге асқан, яки оның сөзі тек белгілі бір аудиторияға емес, теледидар аудиториясы, халық, АҚШ президенті, европа мемлекет басшылары, РФ президенті т.б., бағытталған. Бір фразада әр түрлі реакция тудыратын бірнеше интенция болуы мүмкін: АҚШ өкілі немесе американдық аудитория үшін сөйлеуші тұрғысынан келіспеушілік, ашу, ыза, ал ресейлік аудитория тарапынан мақұлдау, мадақтау.

Үшіншіден, РС иллокутиавті күш бұл айтылған нәрседен де, үлкен нәрсені тұспалдау.

Келесі мысал АҚШ бұрынғы президенті Барак Обама сөзі негізінде алынды:

Оның сөзінде аргумент жиі моральды тұрғыда қолданылады:

• Біз неге өмір сүру үшін ақша таппақшы болған адамды жазаламақпыз? (Обаманың Иммиграция жөніндегі сөзінен);

• Біз өткеннің саясатына жүгінеміз бе? Әлде алға жылжимыз ба? Мен, біз әрқашан алға жылжимыз деймін. Америка әрқашан алға жылжиды. Біз бүгін де алға жылжуды жалғастырамыз (2010 жыл «Еңбекшілер күніндегі» сөзі негізінде).

Бұл жерде Обама аудиториямен бірнеше байланыс орнатып, кейін өз сұрақтарына өзі жауап береді.

Дегенмен, келесі мысалда аудитория Обаманың сұрағына саналы түрде «иә» немесе «жоқ» деп жауап беруі мүмкін:

• Неліктен? Біздің қазіргі таңдағы қаржылық дағдарыс ипотекалық несие берушілерді

немесе коллекторларды шектен тыс бақылаудан болып отыр деп ойлайсыздар ма? Әрине, жоқ (Осаватомидағы (Канзас) сөйлеген сөзі) [10, б.86].

Бұл жерде, президент нақты қолдауды іздейтін орта қалыптастырап, өзінің ойына деген мақұлдауды осы сұрақтар арқылы жеткізеді. Америка президенті сөзіндегі бұл РС диалогты формадағы сөз болып саналады. М. М. Бахтин айтуынша бұл: эксплицитті - автодиалог, имплицитті – адресатпен бірге, яғни тыңдаушыға дәлел ретінде қабылданады [9, б.538].

Осылайша, келтірілген сараптама: РС тек сөздің эмоциональды сипатын жоғарылатып қана қоймайды, сонымен қатар РС тыңдаушы ойына прагматикалық тетігі арқылы бірнеше қондырғылармен әсер етеді.

Тағы бір мысал Ресей Федерациясы президенти В. Путиннің неміс телекомпаниясы тілшісімен сұхбатынан:

1. Сіздер Грузияда соңғы жылдары не болғанын байқадыңыздар ма?

2. Министр Жванияның жұмбақты өлімі, оппозициялық топтардың қарсылық митингілерін қуып таратуы, ... Осетиядағы көптеген адамды өлімге алып келген ланкестік әрекет. Ақырында, бұл, диалог орнату қажет демократиялық мемлекет, мүмкін НАТО-ға немесе Евроодаққа қосу қажет? [5, б.40]

Путиннің бұл сұрағы провокативті болып естіледі: жауабы белгілі, бірақ сөйлеуші өз жауабын ұсынады. Ол Грузиядағы соңғы жағдайларды атап өтеді, жәй ғана

атап қоймай, бір адам өлімінен мыңдағын адамның өліміне әкелген Осетиядағы ланкестік әрекетке дейін жалпылайды (градация). Сөйлеушінің РС өз жауабы бұл иллокутивті бір уақытта өзіне мендету немесе жалпыға мендету.

Сонымен, саяси дискурстағы РС функцияларын сараптай келе, РС ілеспе аудармадағы бұл аргументті аударудың тәсілдері ерекше маңызды. Бір мақала аясында нақты нәсілдердің түрлерін талдау мүмкін болмады. Дегенмен, өз кезегінде сөйлеушінің ниетіне қатысты, тыңдаушының ойына әсер ететін мағыналық ілеспе аударма берілуі тиіс. РС осы ерекшеліктері – белсенді диалогтау әлеуеті бар сөзге әсер ететін тетік болып саналатындықтан, ілеспе аудармашыға маңызды жүк артады. РС сөйлеушінің сөйлеу барысындағы интенциясына назар аудартып, оған қатысты эмоцияны құруға көмектеседі. Ал, РС негізгі аргументативті әсері коммуникативті-прагматикалық қондырғы категориясы саналады. РС имплицитті түрде өзінің білімін тыңдаушыға міндеттейді, яғни тыңдаушыда жасанды ой қалыптасады.

ЭДЕБИЕТТЕР

- [1]. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – М.: “Прогресс”, 1990. – 37 б.
- [2]. Marinelli M. Journal of global cultural studies. Names and Reality in Mao Zedong’s Political Discourse on intellectuals. Electronic source: [transtexts.revues.org], 26.12 –2017.
- [3]. Dlugan A. How to use the rule of three in your speeches. Electronic source: [www.sixminutes.dlugan.com], 20.11 – 2017
- [4]. Михальская А. К. Основы риторики. – М.: “Ростов”, 2001. – 281 б.
- [5]. Корнилова Е. Е. Искусство публичных выступлений. Путь к успеху. – М.: «МарТ», 2007– 40 б.
- [6]. Валимова Г. В. Риторический вопрос. [URL : <http://personnel.uapa.ru/cours.asp?id=126&show=dict>], 25.12. – 2010.
- [7]. Ключев Е. В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Иллокуция). – М.: “ПРИОР”, 2001. – 221 б.
- [8]. Барт Р. Война языков // Барт, Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М.: “Прогресс”, 1994. – 538 б.
- [9]. Баранов Е. Н. Иллокутивное вынуждение в структуре диалога / Е. Н. Баранов, Г. Е. Крейдлин // Вопр. языкознания. – М.: “Универс”, 1992. № 2. – Б.84 - 99.

АНАЛИЗ ФУНКЦИЙ РИТОРИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Толеутай А.М.

магистр
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
E-mail: asemlumessa@gmail.com

Насырова А.Ж.

магистр
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
E-mail: botawka_milawka@mail.ru

Аннотация: Цель статьи - выдвинуть наиболее эффективные функции риторических вопросов в политическом дискурсе на основе материалов разных политиков. Статья расмаривает приоритет прагматической функции, с помощью которой мы можем легко выполнять синхронный перевод политических дискурсов. В практической части этой статьи приводятся примеры использования риторических вопросов. На основе этих примеров можно подтвердить, что риторические вопросы играют важную роль во время синхронного перевода.

Ключевые слова: риторические устройства, лексическая компрессия, политический дискурс, синхронный перевод, последовательный перевод, функции, иллокутивная функция.

THE ANALYSIS OF FUNCTIONS OF RHETORICAL QUESTIONS IN POLITICAL DISCOURSE

Toleutay A. M.

MA,

Ablai Khan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

E-mail: asemlumessa@gmail.com

Nassyrova A.Zh.

MA, at

Ablai Khan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

E-mail: botawka_milawka@mail.ru

Abstract: The aim of the article is to put forward the most effective functions of rhetorical questions in political discourse based on materials from different politicians. The article considered the priority of pragmatic function, with the help of which we can easily do simultaneous interpretation of political discourses. In the practical part of this article there are given examples of the rhetorical questions use. Based on these examples, it can be confirmed that rhetorical questions plays an important role during the simultaneous interpretation.

Keywords: rhetorical devices, lexical compression, political discourse, simultaneous interpretation, consecutive interpretation, functions, illocutionary function.

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ
УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН АУДАРМАШЫЛАРЫ ҚОРЫ

**ОРТАЛЫҚ-АЗИЯ
АУДАРМА ІСІ ЖУРНАЛЫ**

**ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИЙ ЖУРНАЛ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ**

**CENTRAL ASIAN JOURNAL OF
TRANSLATION STUDIES**

4(1) 2018

**ҚЫРКҮЙЕК-ЖЕЛТОҚСАН 2018 Ж.
СЕНТЯБРЬ - ДЕКАБРЬ 2018 Г.
SEPTEMBER - DECEMBER 2018**

Журнал 2018 жылдың қантар айынан шыға бастаған
Издается с января 2018 года
Published since January 2018

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published quarterly